

CENTRA NACISTICKÉ MOCI A MÍSTA SPOJENÁ S HEYDRICHIÁDOU V PRAZE

CENTRA MOCI

Pražský hrad, sídlo protektorátního prezidenta Emila Háchy
Pro český národ tak tragický příběh začíná: Návštěva tehdy ještě česko-slovenského prezidenta Háchy v Berlíně skončila v noci ze 14. na 15. března 1939 přijetím Hitlerova ultimátu a německou okupací českých zemí 15. března 1939, vrcholící potupným přijetím Háchy (na snímku vlevo) Hitlerem na Pražském hradě téhož dne večer. Den nato byl vyhlášen Hitlerovým výnosem Protektorát Čechy a Morava.

Čerinský palác, sídlo říšského (resp. zastupujícího říšského) protektora a jeho úřadu
Nejvyšším představitelem nacistické okupační moci v protektorátu se stal říšský protektor jako zmocněnec říšské vlády, jímž byl Hitlerem 18. března 1939 jmenován Konstantin von Neurath. Dne 27. září 1941 byl uvolněn na zdravotní dovolenou a jako zastupující říšský protektor nastoupil Reinhard Heydrich. Na snímku (zleva doprava) státní podtajemník Kurt von Burgsdorff, státní tajemník Karl Hermann Frank a Konstantin von Neurath.

Kolovratský palác, sídlo předsednictva protektorátní vlády
Dne 26. dubna 1939 stanul v čele protektorátní vlády gen. Alois Eliáš. Jeho zatčení po příchodu Heydricha 27. září 1941 přineslo rekonstrukci a redukci vlády. V jejím čele 19. ledna 1942 stanul Jaroslav Krejčí (čtvrtý zleva) a byli do ní dosazeni říšský Němec Walter Bertsch (třetí zprava), ministr hospodářství a práce a Emanuel Moravec (druhý zprava), ministr školství a lidové osvěty. Na snímku při přijetí Reinhardem Heydrichem (šestý zprava).

Petschkův palác, sídlo hlavní úřadovny gestapa v Protektorátu Čechy a Morava
Budovu, kterou nechal postavit v letech 1923-1929 bankéř Julius Petschek, zabralo krátce po okupaci českých zemí gestapo. Stala se symbolem utrpení českých vlastenců, které zde nacisté za použití krutých metod vysílali. Za stanného práva zde působil pod předsednictvím SS-sturmbannführera Joachima Illmera stanný soud, který bez řádného soudního líčení poslal na smrt nebo do koncentračních táborů tisíce lidí.

Právnická fakulta Univerzity Karlovy, od r. 1940 posádkové velitelství SS
Po uzavření českých vysokých škol 17. listopadu 1939 byla část jejich budov v Praze zabrána SS, vedle Právnické fakulty, kde se usídlilo posádkové velitelství SS Praha (SS-Standortkommandatur Prag), nacisté zabrali i Filozofickou fakultu, České vysoké učení technické na Karlově náměstí i další objekty, které zůstaly v moci SS do konce války. Posádkové velitelství SS bylo zrušeno v únoru 1944, později zde sídlilo hlavní velitelství Waffen SS v Čechách a na Moravě.

Věznice na Pankráci, kde byly za činnost v odboji vězněny tisíce Čechů
Bývalá věznice krajského trestního soudu se po okupaci stala policejní věznicí gestapa, kde byli vězněni lidé vyšetřovaní gestapem. Od jara 1943 zde byla zřízena sekýrárna, kde byli odsouzení popraveni gilotinou a také pověšeni. Celkem zde do konce války zahynulo na 1075 lidí, z toho 155 žen.

Ruzyňská kasárna, popraviště za prvního stanného práva
První popravy v jízdnárně kasáren proběhly již v roce 1939, kdy zde nacisté 17. listopadu zastřelili devět studentů vysokých škol. Za prvního stanného práva zde bylo od 28. září 1941 do 19. ledna 1942 popraveno 247 lidí, další popravy podle rozsudků stanných soudů probíhaly i v koncentračním táboře Mauthausen.

Střelnice v Praze-Kobyliscích, popraviště za druhého stanného práva
Bývalou vojenskou střelnici nacisté využili jako popraviště po atentátu na Heydricha, kdy zde zastřelili od 30. května do 3. července 1942 na 535 lidí. Popravy tu pokračovaly i poté, 4. a 5. září 1942 zde zahynuly za pomoc parašutistům zástupci pravoslavné církve. Poslední výstřel zde padl za Pražského povstání 7. května 1945.

1 Místo útoku československých parašutistů na Heydrichův vůz 27. května 1942
Atentát provedli rotmistr Jozef Gabčík a rotný Jan Kubiš, vyslaní s tímto úkolem z Anglie v rámci operace Anthropoid, za spolupráce Josefa Valčíka a dalších lidí, kteří se na přípravě akce podíleli. V ostré zatáčce tehdejší Kirchmayerovy třídy (dnes křižovatka ulic Zenskova a V Holešovičkách), při jejím průjezdu v 10.36 muselo Heydrichovo auto zpomalit, se na něj pokusil Gabčík vystřelit ze svého stengunu, který se mu však zasekl. Kubiš poté hodil na auto upravený ruční granát, jehož výbuch zranil Heydricha a poškodil auto. Oběma parašutistům se podařilo se z místa přepadu zachránit, když Gabčík postřílel Heydrichova řidiče Johannese Kleina, který ho pronásledoval. Heydrich byl poté převezen k ošetření do nedaleké nemocnice na Bulovce, kde 4. června zemřel.
Zdroj: vyšetřovací spis gestapa, rekonstrukce situace s nákrepy tras únikových cest parašutistů, VHA, Praha

2 Pravoslavný chrám sv. Cyrila a Metoděje (Němci označovaný jako kostel sv. Karla Boromejského) v Resselově ulici, místo posledního boje československých parašutistů 18. června 1942
Toho dne na 750 mužů strážního praporu SS Prag a náhradního praporu SS Deutschland spolu s příslušníky gestapa obkličilo v časných ranních hodinách budovu kostela. Čelilo jim sedm zde ukrytých československých parašutistů, vedle Josefa Gabčíka a Jana Kubíše ze skupiny Anthropoid i členové dalších výsadků Josef Valčík, Adolf Opálka, Josef Bublík, Jan Hrubý a Jaroslav Svárc. Tři z nich hlídkovali na kůru kostela, zbylí čtyři byli v krytí. Parašutisté na kůru padli v boji s německým úderným oddílem, jejich druhowé v krytí po boji spáchali po bezdáném střetu v obklíčení sebevraždu, aby nepadli do rukou nepříteli.

3 Jinoňický akciz, celní úřad, kde gestapo při přepadu v noci ze 3. na 4. října 1941 definitivně zlikvidovalo poslední z vysílaček Sparty I a přerušilo tak spojení odboje s Londýnem
Německá rádiová záměňovací služba (funkabwehr) záměnila aktivně pracující vysílačku a přepadem gestapo zabavilo poslední pravidelné vysílající stanici. Německé komando překvapilo radiotelegrafistu Jindřicha Klečku při vysílání z bytu celního inspektora Karla Prokopa. Klečka v bezvýhodné situaci spáchal sebevraždu, ostatní přítomní byli zatčeni a nacistům padla do rukou nejen vysílačka, ale i depše a šifrovací materiál. Radiotelegrafické spojení domácího a zahraničního odboje se přerušilo až do přiletu výsadku Silber A.

4 Místo posledního boje příslušníka Obrany národa štábního kapitána Václava Morávka s gestapem 21. března 1942
Morávek měl domluvenou konspirační schůzku u Ořechovky s informátorem Paulem Thimmelem z pražské rezidence abwehru, spolupracovníkem československé rozvědky již z dob první republiky, jehož zprávy předával přes vysílačky československé zpravodajské službě do Londýna. Místo schůzky však bylo prozrazeno a obklíčeno gestapem. To nejprve zatko dalšího účastníka setkání, Morávka spolupracovníka Václava Reháka. Přicházející Morávek se pokusil svého kolegu osvobodit, ale v nastalé divoké přestřelce na Pražském mostě padl kulkami gestapáků. Rehák byl 30. června 1942 popraven na střelnici v Kobyliscích.

5 Místo, kde gestapo zatkl po razí 28. května 1942 zraněného člena ilegálního ústředního výboru Komunistické strany Československa Jana Žilku
Žilka byl členem i, ilegálního ÚV KSČ, rozbitého gestapem v únoru 1941, poté se stal organizátorem II. ÚV KSČ. Po atentátu na Reinharda Heydricha se skrýval u manželů Preislerových v dnešní ulici Na Malovance, při německé razii však nechtěl vystavovat své hostitele hrozbě trestu smrti za nelegální přechovávání osob a pokusil se uniknout Němcům po prádní šňůře. Ta se však přetrhla a on se při pádu těžce zranil. Nacisté jej zatkl, ale Žilka tři týdny nato, 15. června 1942, na následky svých zranění a mučení gestapem zemřel v pankrácké věznici.

6 Václavské náměstí, kde se 3. července 1942, v den ukončení druhého stanného práva, uskutečnila manifestace na 200 000 občanů, jedna z největších v novodobých dějinách
Manifestace se mimo členy protektorátní vlády a starosty českých a moravských měst zúčastnil i prezident Emil Hácha. Shromáždění zahájil předseda vlády Jaroslav Krejčí, hlavní slovo však patřilo vedoucímu představiteli kolaborace s nacisty, ministru školství a lidové osvěty Emanuelu Moravci. Ten v úvodu projevu oznámil, že zastupující říšský protektor Kurt Daluoge rozhodl o zrušení stanného práva, což bylo bouřlivě uvítáno. Ostré napadl zástupce československé londýnské emigrace, představitel antihitlerovské koalice a vytyčil svůj program aktivní spolupráce s Velkoněmeckou říší se slovy: „Do nového zítřku, který je českému národu zaručen jedině věrností říši, můžeme vstupovat plni důvěry.“
Zdroj: Časopis Böhmen und Mähren

Radiotr, místo soustředění židovských obyvatel Prahy pro transporty do ghett a vyhlazovacích táborů
Dnes už neexistující areál tzv. Nového výstaviště sloužil od poloviny 20. let 20. století pro pořádání veletrhů. Za okupace se změnil v deportační centrum, kde byli shromažďováni lidé povoláni do transportů. Dne 13. října 1941 tu bylo soustředěno na 1000 lidí zařazených do prvního transportu, poslední byl vypraven v polovině března 1945. Pravděpodobně jediný snímek transportu na Radiotru.
Foto: Ivan Frič, Zdroj: Archiv Židovského muzea v Praze

1 Nádraží Praha-Bubny, odkud odjely transporty židů
Dne 16. října 1941 odtud vyjel první transport, směřující do ghetta v Lodži, většina následujících pak směřovala do ghetta v Terezíně, které bylo přestupní zastávkou na cestě do vyhlazovacích táborů. Lidé si mohli s sebou vzít jen majetek o váze 50 kilogramů v příručím zavazadle a museli také písemně stvrdit, že se vzdávají svého majetku. Přes nádraží prošlo více než 45 000 lidí, přes 37 000 z nich zahynulo.

Podklad: Orientierungsplan der Hauptstadt Prag, Rudolf Jiřík, 1944. Podklad pro mapu byl zpracován v rámci projektu ÚNA v č. DĚ16P02H010. Autor textů: Jan Němeček (Historický ústav AV ČR). Zdroje fotografií: Vojenský historický archiv, Národní archiv, Archiv Židovského muzea v Praze. Grafická úprava: Štěpán Korčíš (LH). Editor: Lukáš Rous (LN)